

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Andreas Ödman

Svenska häktningsregler och Europakonventionens artikel 5

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Uta Bindreiter

Termin: VT 2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställning/ar	5
1.4 Avgränsningar	5
1.5 Perspektiv, metod och teori	6
1.6 Forskningsläge	6
1.7 Material	6
1.8 Disposition	7
2 HÄKTNINGSREGLERNA I SVERIGE	8
2.1 Förutsättningar för häktning	8
2.1.1 Huvudregeln	8
2.1.2 Obligatorisk häktning	9
2.1.3 Fakultativ häktning	11
2.1.4 Utredningshäktning	11
2.1.5 Häktningsgrunderna	12
2.2 Domstolen i häktningsprocessen	13
2.2.1 Anhållande	13
2.2.2 Häktning	13
3 EUROPAKONVENTIONEN	16

3.1	Art. 5.1c	16
3.2	Art. 5.2	18
3.3	Art. 5.3	19
3.4	Art. 5.4	22
4	EUROPADOMSTOLENS PRAXIS	23
4.1	Ciulla v. Italy	23
4.2	Jėčius v. Lithuania	23
4.3	Brogan and others v. The United Kingdom	24
4.4	Rokhlina v. Russia	25
4.5	Wemhoff v. Germany	25
5	ANALYS	27
5.1	Rättsläget i Sverige	27
5.2	Rättigheter enligt Europakonventionen	28
5.3	Det svenska systemets förenlighet med Europakonventionen	29
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	31
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	33

Summary

This thesis deals with the Swedish laws for pre-trial detention, particularly regarding the prerequisites and the right to trial within a reasonable time, compared to the right to liberty and security in the European Convention of Human Rights. The purpose of the thesis is to examine the Swedish rules regarding pre-trial detention and how they relate to the European Convention and the case law of the European Court of Human Rights, especially whether they can be said to be incompatible.

The first part of the thesis is comprised of an account of the Swedish rules on the prerequisites of pre-trial detention and the right to trial. As the system for pre-trial detention in Sweden lacks a maximum limit for the time that can be spent in detention, the rules rely on frequent retrials, normally every fourteenth day, to protect the individual from arbitrary detention. The thesis also deals with the four available reasons for pre-trial detention established in Swedish law, along with the three established dangers that act as prerequisites.

The second part of the thesis accounts for the relevant parts of article 5 in the Convention and how the Court has interpreted them in its case law. The different sub-articles of art. 5 are touched upon individually with a strong focus on the reasons for pre-trial detention found in art. 5.1c and the right to trial in art. 5.3.

Finally, after examining a few selected cases from the Court, the Swedish laws are analysed in relation to the Convention in order to identify and describe the flaws that can be found within the Swedish legal system for pre-trial detention.

Sammanfattning

Uppsatsen behandlar de svenska häktningsreglerna, med betoning på förutsättningarna för häktning och rätten till domstolsprövning inom skälig tid, jämfört med rätten till frihet och säkerhet i Europakonventionen för mänskliga rättigheter. Syftet är att undersöka hur de svenska reglerna på området förhåller sig till Europakonventionen samt Europadomstolens praxis och särskilt om reglerna kan anses oförenliga på någon punkt.

I avhandlingens första del redogörs för de svenska reglernas utformning, särskilt vad gäller de krav som gäller dels för att häkta en misstänkt och dels för den misstänktes rätt till domstolsprövning. Häktningssystemet i Sverige, som saknar en fast tidsbegränsning, grundar den enskildes skydd mot godtycklig häktning i frekventa omprövningar av häktningsbeslutet, normalt sett var fjortonde dag. De fyra möjligheter till häktning av straffprocessuella skäl som systemet ger behandlas tillsammans med de tre etablerade häktningsgrunderna.

I den andra delen behandlas reglerna enligt Europakonventionen art. 5 samt hur de tolkats i Europadomstolens praxis. De olika delarna av art. 5 behandlas enskilt med betoning på de olika häktningsskälen i art 5.1c och rätten till domstolsprövning i art. 5.3.

Slutligen, efter en genomgång av ett antal viktiga domar, analyseras de svenska reglerna i jämförelse med Europakonventionen för att identifiera och redogöra för brister i Sveriges häktningssystem.

Förkortningar

EKMR	Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FN	Förenta Nationerna
HD	Högsta Domstolen
JO	Justitieombudsmannen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
RF	Regeringsformen (1974:152)
RB	Rättegångsbalken (1942:70)
SÖ	Sveriges internationella överenskommelser

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I början av året släppte Åklagarmyndigheten *Häktningstider och restriktioner*, en rapport som behandlar de svenska häktningstiderna och användandet av restriktioner som isolering i svenska häkten. Av rapporten framgår bl.a. att majoriteten av de som satt häktade under 2013 hade en klar majoritet sittit i en månad eller mer och 30% mer än 60 dagar. De flesta hade dessutom varit belagda med någon typ av restriktioner under tiden i häktet. Sverige är också ett av få länder i Europa som helt saknar en gräns för maximal häktningstid, tillsammans med Irland, Rumänien och Luxemburg.¹

I samband med att rapporten släpptes blossade frågan om förhållandena i svenska häkten upp i media, där häkte bl.a. jämförts med tortyr.² Ett aktuellt fall är den s.k. ensamseglaren, som dömts för kokainsmuggling i tingsrätt och som nu varit häktad i över fyra år.³ Det är inte heller första gången som diskussionen om de svenska häktningstiderna tas upp. Senast år 2009 kritiserades Sverige av Europarådets tortyrkommitté för utbredd och ofta omotiverat användande av restriktioner.⁴

Den uppmärksamhet media ägnat åt det svenska häktningssystemet väckte mitt intresse för att undersöka saken närmare. Är de svenska reglerna oförenliga med Europakonventionen?

¹ Åklagarmyndigheten, *Häktningstider och restriktioner*, 2014, s. 92.

² Cantwell, Oisín, *Svensk tortyr måste hållas under uppsikt*, Aftonbladet, 2012-02-03.

³ Cantwell, Oisín, *Häktad – i snart fyra år*, Aftonbladet, 2014-01-21.

⁴ CPT/Inf (2009) 34, s. 25 f.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är, för det första, att undersöka och jämföra det svenska häktningssystemet med rätten till personlig frihet enligt Europakonventionens artikel 5 och, för det andra, att undersöka om de nuvarande reglerna innebär att Sverige kan anses bryta mot nämnda artikel i någon mån.

1.3 Frågeställning/ar

- Hur är rättsläget i Sverige avseende möjligheterna att hålla en misstänkt häktad innan rättegång?
- Vilka rättigheter tillkommer den häktade enligt Europakonventionens regler och vad är tillåten häktningstid innan rättegång?
- Kan de nuvarande svenska häktningsreglerna anses strida mot Europakonventionen?

1.4 Avgränsningar

Jag har till en början valt att inskränka mig till Europakonventionen, vad gäller området mänskliga rättigheter. Varken FN:s konventioner eller EU:s Stadga för mänskliga rättigheter kommer således att behandlas i avhandlingen.

Eftersom uppsatsens syfte fokuserar på aspekterna kring häktning och dess prövning har jag också valt att inskränka framställningen till art. 5 vad gäller EKMR och motsvarande svensk reglering. Omänsklig behandling och restriktioner behandlas därmed inte nämnvärt. Till följd av att uppsatsens fokus ligger på just själva häktningen har jag även valt att inte behandla frågan om skadestånd i de fall där kränkningar skett.

1.5 Perspektiv, metod och teori

I uppsatsen kommer jag att tillämpa en traditionell rättsdogmatisk metod, vilket innebär att jag använder mig av de sedvanliga rättskällorna lagtext, förarbeten, praxis och doktrin. Metoden kompletteras med ett komparativt perspektiv, så tillvida att den svenska gällande rätten jämförs med praxis från Europadomstolen för att kunna tolka rättsläget i ljuset av Europakonventionens aktuella betydelse.

1.6 Forskningsläge

Inga avhandlingar på högre nivå behandlar i någon större utsträckning det svenska häktningssystemets förenlighet med Europakonventionen. Frågan behandlas endast kortfattat av Torleif Bylund i Ekelöfs *Rättegång – tredje häftet* samt i Bylunds egen bok *Tvångsmedel I*, som dock är drygt tjugo år gammal och lider av brist på uppdaterat material.

1.7 Material

Materialet utgörs till största delen av de svenska rättskällorna samt Europadomstolens omfattande praxis på området. Jag har dock haft stor nytta även av doktrinen och då främst Per Olof Ekelöfs *Rättegång – tredje häftet* där Torleif Bylund behandlar de straffprocessuella tvångsmedlen utförligt. Även Gunnel Lindbergs *Straffprocessuella tvångsmedel* har varit behjälplig i behandlingen av de svenska reglerna. Såvitt gäller Europakonventionen har Hans Danelius standardverk *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna* kommit väl till pass för en grundlig genomgång av Europadomstolens praxis. För uppsökning av relevanta rättsfall från Europadomstolen har även Clare Ovey m.fl. samt Pieter Van Dijk m.fl. varit till stor hjälp, även om jag refererar till deras respektive verk sparsamt.

1.8 Disposition

Uppsatsen kommer att bestå av en främst deskriptiv del och en främst analyserande del. Den deskriptiva delen inleds i kap. 1 med en genomgång av förutsättningarna för häktning i Sverige, följt av en undersökning av rätten till rättegångsprövning av häktningen och de tidsgränser som . Därefter följer i kap. 2 en redogörelse för relevanta regler från Europakonventionen belyst med praxis från Europadomstolen. I kap. 3 behandlas ett antal viktigare domar ur Europadomstolens omfattande praxis. Slutligen ämnar jag i den sista delen analysera de svenska reglerna i ljuset av Europakonventionen för att klargöra om häktningsreglerna bör anses stå i strid med denna.

2 Häktningsreglerna i Sverige

2.1 Förutsättningar för häktning

Häktning anses allmänt vara ett av de mest integritetskränkande straffprocessuella tvångsmedlen som tillämpas i Sverige och har stora likheter med fängelsestraffet.⁵ I syfte att skydda medborgaren från frihetsberövande åtgärder vidtagna av staten har RF 2 kap. 8 § instiftats, där ett förbud mot dessa stadgas. Förbudet undantar dock sådana åtgärder som har stöd i lag, se RF 2 kap. 20 § 3 punkten. En liknande regel har införts i RB 24 kap. 23 §, där frihetsberövande av enskilda utan lagstöd förbjuds. Följaktligen krävs uttryckligt lagstöd enligt någon av de fyra typfall som anges i RB 24 kap. 1-3 §§ för att häktningen ska vara legal.

2.1.1 Huvudregeln

Den första möjligheten finns i RB 24 kap. 1 § 1 st. och betraktas som huvudregeln.⁶ Enligt regeln krävs att det misstänkta brottet kan ge fängelse i ett år eller mer samt att risk för allra minst någon av följande grunder föreligger: att den misstänkte avviker (flyktfara), saboterar utredningen (kollusionsfara) eller fortsätter begå brott (recidivfara). Risk för någon av nämnda tre faror anses finnas när risken framstår som konkret och beaktansvärd,⁷ men rent praktiskt är riskkravet ett av de lägsta som förekommer i RB inom straffprocessrättens område.⁸ Att anmärka är att häktning på denna grund är fakultativ enligt lagtexten.

En proportionalitetsprincip som anknyter till RF 2 kap. 12 § finns stadgad i 24 kap. 1 § 3 st., där det anges att skälen för häktningen måste överväga

⁵ Lindberg, Gunnel, *Straffprocessuella tvångsmedel* (Stockholm: Karnov Group, 2012) [fortsättningsvis: Lindberg] s. 283; Ekelöf m.fl. *Rättegång, tredje häftet* (Stockholm: Norstedts Juridik, 2006) [fortsättningsvis: Ekelöf m.fl.] s. 51.

⁶ Ekelöf m.fl., s. 53.

⁷ Prop. 1986/87 s. 71, 102.

⁸ Ekelöf m.fl. s. 56.

intrånget som åtgärden innebär i den misstänktes intresse. Prövningen sker individuellt i varje enskilt fall och ska tillförsäkra att lindrigare tvångsmedel används när möjlighet finns.⁹ Proportionalitetsprincipens betydelse ökar vid längre häktningstider, då häktningen anses mer ingripande ju längre den pågår.¹⁰

Slutligen anges i 24 kap. 1 § 4 st. att häktning enligt huvudregeln inte får ske om det kan antas att den misstänkte endast kommer att dömas till böter. Detta gäller även häktning enligt 24 kap. 1 § 2 st. och 3 §.¹¹

2.1.2 Obligatorisk häktning

Den andra möjligheten är s.k. obligatorisk häktning enligt 24 kap. 1 § 2 st., som stadgar en presumtion att häktning ska ske för brott med ett lägsta föreskrivet straff på två års fängelse.¹² Prövning måste fortfarande ske i varje enskilt fall,¹³ men presumtionen bryts bara om det görs uppenbart att ingen av de tre ovan nämnda häktningsgrunderna föreligger. Som en konsekvens får den misstänkte alltså en tung bevisbörda för att visa att häktningsskäl inte föreligger.¹⁴

Som ett exempel på tillämpningen av regeln kan anföras NJA 1985 s. 868, där HD bedömde att en man som dömts för våldtäkt fortsatt skulle vara häktad i väntan på överklagande med hänvisning till 24 kap. 1 § 2 st. Trots att mannen hade socialt ordnade förhållanden, hade levt på fri fot fram till domen i tingsrätten och ansågs ha ett starkt intresse av att målet fortsatte i hovrätten ansågs det inte uppenbart att flyktfara inte förelåg.¹⁵

I förarbetena motiveras regeln med flera argument. Vid så grova brott som det är frågan om föreligger enligt förarbetena nästan alltid minst en

⁹ Prop. 1988/89, s.27.

¹⁰ Lindberg, s. 309.

¹¹ Ekelöf m.fl., s. 54.

¹² Ibid., s. 54.

¹³ Prop. 1986/87:112, s. 34.

¹⁴ Ekelöf m.fl., s. 61.

¹⁵ NJA 1985 s. 868.

häktningsgrund.¹⁶ Vidare anses det av allmänpreventiva skäl krävas ett omedelbart svar i avskräckande syfte, att den misstänkte anses kunna behöva skydd mot allmänheten vid särskilt allvarliga brott och slutligen anförs att det skulle vara stötande för allmänheten om någon som är misstänkt för ett grovt brott gick fri fram till rättegången.¹⁷ Det konstateras också att regeln till sin natur snarare är repressiv än ett säkerställande av lagföring men bedöms likväl som förenlig med Europakonventionen.¹⁸

Den omvända bevisbörda som regeln ger upphov till har kritiserats av Bylund med hänsyn till att regeln gör antagandet att någon av de tre häktningsgrunderna föreligger vid de grova brott som aktualiserar tillämpning. Bylund menar att om så vore fallet skulle den vanliga häktningsregeln räcka för häktning, men när ingen häktningsgrund föreligger finns fortfarande en väsentlig risk att den misstänkte misslyckas med att motbevisa presumptionen och sålunda häktas.¹⁹

Regeln har även kritiserats av Göran Melander, professor emeritus vid Raoul Wallenberg-institutet, som anser att betraktandet av allmänpreventiva skäl och hänsyn till den häktades säkerhet är svepskäl för att motivera illa underbyggda straffrättsliga regler.²⁰ Melander instämmer även med Bylund vad gäller de fall där häktningsgrunder inte föreligger och presumptionen ofrånkomligen verkar till den misstänktes nackdel.²¹ Slutligen anför Melander att argumentet att det skulle vara stötande att någon som misstänks för ett grovt brott tillbringar tiden innan rättegången i frihet snarare bör vändas till att det vore stötande att häkta en misstänkt när ingen häktningsgrund föreligger.²²

¹⁶ Prop. 1986/87:112, s. 33.

¹⁷ Ibid., s. 33.

¹⁸ SOU 1985:27, s. 139 f.

¹⁹ Bylund, Torleif, *Tvångsmedel I – personella tvångsmedel i straffprocessen* (Uppsala: Iustus förlag, 1993), s.156 ff.

²⁰ Melander, Göran, ”Obligatorisk häktning och mänskliga rättigheter”, I: *Förvaltningsrättslig tidskrift*, häfte 1-3, 1992, s.144.

²¹ Ibid., s. 143.

²² Ibid., s. 144.

2.1.3 Fakultativ häktning

Om den misstänktes identitet är okänd eller hemvist i Sverige saknas och flykttfara anses föreligga stadgar 24 kap. 2 § en tredje möjlighet till häktning, s.k. fakultativ häktning.²³ Som angivet i 2.1.1 krävs inte för häktning på denna grund att den misstänkte antas dömas till högre straff än böter, en konsekvens av att häktning enligt denna regel tillåts oavsett vilket brott misstanken rör.²⁴ Regeln är likt huvudregeln fakultativ snarare än tvingande.

Gemensamt för de tre nämnda häktningsreglerna är beviskravet att den häktade ska vara på *sannolika skäl* misstänkt för brott, ett strängare krav än *skäligen misstänkt*.²⁵ Bevisen behöver inte kunna leda till fällande dom, men måste vara tillräckliga för att misstanken objektivt sett ska förefalla befogad utan att grundas i subjektiva gissningar baserade på den misstänktes brottsregister. Sannolika skäl föreligger t.ex. vid trovärdiga erkännanden och gripande på bar gärning.²⁶

2.1.4 Utredningshäktning

Den fjärde möjligheten till häktning finns i 24 kap. 3 §, s.k. utredningshäktning. Enligt regeln är beviskravet i detta fall *skäligen misstänkt*, ett krav som alltså är lägre än sannolika skäl, men det måste också vara av synnerlig vikt att ta personen i förvar i väntan på kommande utredning. Vidare krävs att det finns häktningsförutsättningar enligt antingen huvudregeln eller den fakultativa regeln.

Till följd av kravet på kommande utredning kan utredningshäktningen endast användas under förundersökningen.²⁷ Vidare måste en utredningshäktning enligt RB 24 kap. 19 § omprövas inom en vecka,

²³ Ekelöf m.fl., s. 54.

²⁴ Lindberg, s. 287.

²⁵ Prop. 1986/87:112, s. 27.

²⁶ Lindberg, s. 47 f.

²⁷ Ibid., s. 308.

varefter häktningen upphävs om åklagaren inte lyckas visa misstanke på sannolika skäl.

2.1.5 Häktningsgrunderna

De häktningsgrunder som nämns i RB 24 kap. 1 § 1 st. är som nämnt tre och kommer att behandlas kortfattat nedan.

Flyktfara innebär enligt lagtexten i RB 24 kap. 1 § 1 p. att det anses finnas risk för att den misstänkte avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff. Syftet med häktning på denna grund är dels att säkerställa en eventuell verkställighet, dels att trygga tillgången till information från den misstänkte under förundersökningen.²⁸ Flyktfaran anses öka i samband med risken för ett mer kännbart straff.²⁹ Typiska situationer kan enligt Lindberg vara att den misstänkte ger uttryck för en vilja att avvika, har svag förankring i Sverige eller har en tyngre förankring som sannolikt kommer förstöras av det troliga straffet.³⁰

Kollusionsfara enligt RB 24 kap. 1 § 2 p. innebär att det finns risk för att den misstänkte genom att förstöra bevis eller påverka vittnen försvårar brottsutredningen.³¹ För att kollusionsfara ska vara aktuell krävs dock en praktisk möjlighet att påverka utredningen.³² Detta innebär att kollusionsfaran som regel minskar ju längre en utredning fortskrider och ju mer bevis som samlas in.³³ Likt flyktfara anses risken öka med mer allvarliga brott, men den varierar även mellan olika brottstyper och anses större vid mer organiserade brott där många är inblandade.³⁴

Recidivfara föreligger enligt RB 24 kap. 1 § 3 p. när det finns risk att den misstänkte fortsätter den brottsliga verksamheten. Här sker bedömningen

²⁸ Ekelöf m.fl., s. 57.

²⁹ Lindberg, s. 194f.

³⁰ Ibid., s. 195.

³¹ Prop. 1986/87:112, s. 29.

³² Ekelöf m.fl., s. 58.

³³ Lindberg, s. 199.

³⁴ Ibid., s. 198.

med hänsyn till den misstänktes tidigare brottsregister och aktualiseras främst när återfallet i brottslighet kan antas ske inom en kortare tidsrymd.³⁵ Särskilt aktuell är häktning på denna grund när brottsligheten är av integritetskränkande typ och hotar annans liv, hälsa eller egendom.³⁶ De brott som den misstänkte kan antas begå måste också vara av liknande typ som det brott som grundar häktningen.³⁷ Domstolsverkets granskade senast 1997 användningen av de olika häktningsgrunderna och fann då att recidivfara var den överlägset vanligaste häktningsgrunden.³⁸

2.2 Domstolen i häktningsprocessen

2.2.1 Anhållande

För att en misstänkt ska kunna anhållas krävs enligt RB 24 kap. 6 § 1 st. skäl för häktning. 6 § 2 st. tillåter dock häktning även om tillräckliga skäl saknas, förutsatt att det är av synnerlig vikt att ta den misstänkte i förvar i väntan på ytterligare utredning. Anhållandebeslut meddelas av åklagare enligt RB 24 kap. 6 § 3 st., varefter den misstänkte enligt RB 24 kap. 9 § ska informeras om skälen till anhållandet. Normalt ska därefter enligt RB 24 kap. 12 § häktningsframställning till tingsrätten ske senast tredje dagen efter anhållandebeslutet med förhandling i frågan inom fyra dygn från gripandet, RB 24 kap. 13 § 2 st.

2.2.2 Häktning

Beslut om häktning fattas av domstol enligt RB 24 kap. 5 §. Detta gäller även när den misstänkte samtycker till häktning, prövningen ska i så fall genomföras ex officio av domstolen.³⁹ Om åtal inte är väckt två veckor efter häktningsbeslutet ska beslutet omprövas för att undersöka om häktningen

³⁵ Prop. 1986/87:112, s. 30, 100.

³⁶ Ibid., s. 71 f.

³⁷ Ibid., s. 101.

³⁸ DV Rapport 1997:6 s. 18; Lindberg, s. 200.

³⁹ Ekelöf m.fl., s. 52.

fortfarande är nödvändig, RB 24 kap. 18 § 3st. I samband med att beslut fattas ska domstolen också enligt RB 24 kap. 18 § 1 st. sätta ut den tid inom vilken åtal ska väckas. Tidsgränsen ska inte vara längre än absolut nödvändigt och sammanfaller i regel med tiden för omhåkningsförhandlingen.⁴⁰ RB 24 kap. 18 § 2st ger åklagaren möjlighet att begära behövliga förlängningar av åtalstiden, men vid upprepade förlängningar bör rätten ställa allt högre krav på åklagaren.⁴¹ Häktningstiden kan alltså förlängas i princip obegränsat, förutsatt att grunderna kvarstår, tills en rättegång kan hållas.

Häktningsförhandling behöver dock inte alltid hållas även om fristen om två veckor har löpt ut. Enligt RB 24 kap. 18 § 3st 2 meningen finns en möjlighet att underlåta detta när det är uppenbart obehövligt. Denna regel ska dock tolkas restriktivt och endast tillämpas vid undantagsfall enligt uttalande från departementschefen.⁴² I fallet NJA 1997 s. 368 tolkade HD bestämmelsen. En åklagare hade vägrat en häktad häktningsförhandling vid flera tillfällen under en 67 dagar lång häktesperiod, trots att den häktade uttryckligen yrkat på detta. HD framhöll att utrymmet för att bestämma längre mellanrum än två veckor mellan häktningsförhandlingarna var mycket begränsat. När den häktade själv yrkat på häktningsförhandling krävdes enligt HD att den häktades yrkande framstod som grundlöst för att det skulle vara tillåtligt att fortsatt underlåta att hålla häktningsförhandling.⁴³

Om den beslutade tiden för åtal går ut utan att åklagaren har väckt åtal eller begärt förlängning ska häktningen hävas enligt RB 24 kap. 20 §. Enligt ett beslut från JO måste detta åtal avse samma brott som häktningsbeslutet.⁴⁴ Ansvar för att häva häktningen om tidsgränsen bryts ligger hos både domaren och åklagaren, som båda har möjlighet att besluta om hävande av

⁴⁰ Prop. 1986/87, s. 53.

⁴¹ Ibid., s. 54.

⁴² Ibid., s.78.

⁴³ NJA 1997 s. 368.

⁴⁴ JO 1999/00, s. 32 ff.

håktningsbeslutet i skedet innan åtal är väckt enligt RB 24 kap. 20 §.⁴⁵ Om åtal är väckt kan endast domstolen besluta att häva häktningen enligt RB 24 kap. 20 §, men åklagaren har fortfarande enligt ett JO-beslut en plikt att försöka upphäva häktningen om den saknar laglig grund.⁴⁶

⁴⁵ Lindberg, s. 315.

⁴⁶ JO 1996/97, s. 57 ff.

3 Europakonventionen

Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som Sverige är part till,⁴⁷ är sedan 1994 direkt inkorporerad i svensk lagstiftning genom lag (1994:1219). Den instans som huvudsakligen tolkar Europakonventionen är Europadomstolen, vars praxis kommer att redovisas i den följande framställningen samt kap. 4.

Likt de regler i RF som skyddar individen mot frihetsberövande orsakat av statens maktutövning skyddar även EKMR den enskildes personliga frihet mot ingripanden. Detta regleras i huvudsak i art. 5 i konventionen. Art. 5.1 stadgar rätten till frihet och personlig säkerhet, en rättighet som bara får inskränkas inom de sex kategorier som anges. För alla inskränkningar krävs uttryckligen lagstöd, vilket även avspeglas i Europadomstolens praxis.⁴⁸

I den följande framställningen kommer de väsentliga delarna av EKMR art. 5 att belysas för att ge en översikt av rättsläget.

3.1 Art. 5.1c

Av de kategorier som EKMR art. 5 nämner är art 5.1c mest relevant för ämnet. Här regleras undantaget som tillåter frihetsberövande med lagstöd i syfte att ställa någon som är skäligen misstänkt för brott inför prövning av behörig rättslig myndighet. Vidare tillåts frihetsberövande också när det är skäligen nödvändigt för att förhindra brott eller för att hindra den misstänkte från att undkomma efter begånget brott. De tre häktningsgrunder som konventionen nämner är alltså skäligen misstanke om brott, recidivfara och flyktfara. Detta innebär att brottsmisstanke ensamt kan räcka för häktning om lagstöd finns, men enligt Europadomstolen är häktning på denna grund

⁴⁷ SÖ 1952:35.

⁴⁸ *Riera Blume and others v. Spain*, nr. 37680/97 (1999).

under längre perioder främst aktuell vid allvarligare brott där häktningen skyddar den allmänna ordningen.⁴⁹

Beslut om häktning ska enligt praxis från Europadomstolen tas av domstol och måste vara grundat på tydlig och förutsägbar lag; i ett fall där häktning förlängdes endast med anledning av att åtal väckts konstaterade domstolen att den nationella praxis som tillät detta stred mot konventionen.⁵⁰

Frihetsberövandet måste vidare ske i syfte att ställa den häktade inför domstol, vilket framgår av Europadomstolens dom i fallet *Lawless v. Ireland*.⁵¹

Vad som utgör skälig misstanke togs upp av Europadomstolen i *Labita v. Italy*, där obekräftade rykten från informatörer inte ansågs tillräckligt för att nå upp till kravet på skälig misstanke.⁵² Å andra sidan ansågs information från flera oberoende informatörer som alla ansågs pålitliga tillräckligt för att grunda skälig misstanke i ett mordfall.⁵³ Som regel krävs enligt Europadomstolen fakta som skulle räcka för att övertyga en oberoende observatör att skälig misstanke föreligger.⁵⁴

Angående häktning motiverad av recidivfara har domstolen tolkat bestämmelsen restriktivt och konstaterat att häktning på rent preventiva grunder inte är tillåtet.⁵⁵ En häktning för att hindra brott kan enligt Hans Danelius, tidigare justitieråd, endast ske när brottet är specificerat konkret brott som är bestämt både vad gäller tid, plats och offer.⁵⁶ I motsats menar dock den australiensiska doktorn i juridik Claire Macken att vid brott som faller inom den restriktiva tolkning som redovisats ovan är redan

⁴⁹ *Letellier v. France*, nr. 12369/86 (1991).

⁵⁰ *Baranowski v. Poland*, nr. 28358/95 (2000).

⁵¹ *Lawless v. Ireland*, nr. 332/57 (1961).

⁵² *Labita v. Italy*, nr. 26772/95 (2000).

⁵³ *O'Hara v. The United Kingdom*, nr. 37555/97 (2001).

⁵⁴ *Erdagöz v. Turkey*, nr. 21890/93 (1997).

⁵⁵ *Jėčius v. Lithuania*, nr. 34578/97 (2000).

⁵⁶ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna* (Stockholm: Norstedts juridik, 2012) [fortsättningsvis: Danelius] s. 114.

förberedelsebrott begånget. Därmed kan häktning med hänsyn till skälig misstanke tillämpas istället för recidivfara och bestämmelsen blir meningslös. Macken förespråkar istället en extensiv tolkning som tillåter preventiva frihetsberövanden för mindre specificerade brott och hänvisar till *Brogan and others v. The United Kingdom*, där de sökande hade blivit arresterade på en generell misstanke om terrorism och Europadomstolen fann misstankarna tillräckligt specificerade.⁵⁷

Vad gäller häktningsgrunden flyktfara kan bedömningen inte endast baseras på de påföljder som kan följa vid fällande dom, utan enligt Danelius måste även andra omständigheter såsom familjeförhållanden, tillgångar, sysselsättning, den misstänktes karaktär och anknytningen till det aktuella landet beaktas.⁵⁸ Till följd av formuleringen av artikeln, med skälig misstanke som en av häktningsgrunderna, bör de flesta fall hamna inom skälig misstanke. Flyktfara torde inte finnas om personen inte är misstänkt på goda grunder och häktning för att avstyra brott bör ofta falla inom nationella lagstiftningars kriminalisering av förberedelse eller försök till brott.⁵⁹

Slutligen bör nämnas att frihetsberövande av misstänkt för ett brott som väntas leda till böter har av domstolen bedömts som oförenligt med konventionen.⁶⁰

3.2 Art. 5.2

Art 5.2 ger en rätt för den som är arresterad att utan dröjsmål informeras om skälen till frihetsberövandet och eventuella anklagelser. Informationen

⁵⁷ Macken, Claire, "Preventive detention and the right to personal liberty and security under Article 5 ECHR". I: *The International Journal of Human Rights*, Vol. 10, No. 3, September 2006, s. 199-204.

⁵⁸ Danelius, s. 116.

⁵⁹ White, Robin C A och Ovey, Clare, *The European Convention on Human Rights* (Oxford: Oxford University Press, 2010) s. 218.

⁶⁰ *R.L. and M.-J.D. v France*, nr. 44568/98 (2004).

behöver enligt Danelius inte lämnas i någon särskild form,⁶¹ men enligt praxis måste den lämnade informationen innehålla de grundläggande skälen för frihetsberövandet och delges den arresterade på ett enkelt och förståeligt språk.⁶² Upplysningarna måste också lämnas utan dröjsmål. Åtminstone 48 timmar mellan gripande och informerandet har tillåtits, men troligtvis måste en mindre del information lämnas omedelbart vid gripandet.⁶³

3.3 Art. 5.3

Den som är frihetsberövad under art 5.1c har enligt art 5.3 rätt att utan dröjsmål ställas inför domare eller annan ämbetsman med lagstadgad rätt att utöva dömande makt. Den frihetsberövade är även berättigad till rättegång inom skälig tid eller frigivning i väntan på rättegång. Vid frigivning får krav på garantier, såsom borgen, från den frihetsberövade ställas.

Kravet att den frihetsberövade ska ställas inför domare utan dröjsmål bör enligt Danelius tolkas restriktivt, i enlighet med syftet att påtvinga kontroll av alla frihetsberövanden.⁶⁴ Vad som utgör dröjsmål har tolkats av Europadomstolen i fallet *Brogan and others v. The United Kingdom*, där anhållanden utöver fyra dygn befanns strida mot konventionen.⁶⁵ Å andra sidan fann domstolen i fallet *Çelik and İmret v. Turkey* två anhållanden som varat i knappt fyra dygn innan de frihetsberövade ställdes inför domare ha varit tillåtna.⁶⁶ Domstolens praxis tyder alltså på att den tillåtna gränsen är fyra dygn.

Vad gäller rätten att ställas inför domare eller ämbetsman med lagstadgad dömande makt torde betydelsen av ordet domare vara tydlig, men vilka krav

⁶¹ Danelius s. 124.

⁶² *Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom*, nr 12244/86; 12245/86; 12383/86 (1990).

⁶³ Van Dijk, Pieter m.fl., *Theory and Practice of the European Convention of Human Rights* (Antwerpen: Intersentia, 2006) [fortsättningsvis: Van Dijk m.fl.], s. 486.

⁶⁴ Danelius, s. 128.

⁶⁵ *Brogan and others v. The United Kingdom*, nr. 11209/84, 11234/84, 11266/84, 11386/85 (1988).

⁶⁶ *Çelik and İmret v. Turkey*, nr. 44093/98 (2000).

som kan ställas på en sådan ämbetsman som nämns har tolkats i fallet *Schiesser v. Switzerland*. Domstolen uttalade där att en sådan ämbetsman måste vara självständig från parterna och den exekutiva makten, själv höra den misstänkte samt ha rätt att besluta om frigivning om ämbetsmannen finner att skälen för frihetsberövande är otillräckliga.⁶⁷ I fallet *De Jong, Baljet and van den Brink v. The Netherlands* bedömde domstolen att en rådgivande militärjurist som senare skulle kunna utnämnas till åklagare mot de misstänkta inte uppfyllde självständighetskravet.⁶⁸ Detta har senare bekräftats vad gäller den civila straffprocessrätten.⁶⁹

Art 5.3 ger också den frihetsberövade rätt till rättegång inom skälig tid eller frigivning i väntan på rättegången. Av betydelse blir då begreppet *skälig tid*, som har tolkats av Europadomstolen i ett flertal fall. Till att börja med bör nämnas att den tid som räknas in i bedömningen börjar med frihetsberövandets inledande och avslutas när frigivning sker eller dom faller i första instans.⁷⁰ Vid en fällande dom betraktas fortsatt frihetsberövande därefter som avtjänande av straff, vilket faller under art. 5.1a.⁷¹

För att en häktning ska vara tillåten krävs som nämnts skälig misstanke om brott, vilket innebär att misstanken måste kvarstå under hela häktningstiden. Häktningar som endast grundas i skälig misstanke om brott kan dock inte pågå några längre tidsrymder utan efter en kortare tidsperiod krävs ytterligare skäl för att fortsatt kunna motivera ett frihetsberövande.⁷² Obligatorisk häktning vid skälig misstanke om vissa grövre brott är enligt praxis inte heller förenligt med konventionen.⁷³

⁶⁷ *Schiesser v. Switzerland*, nr. 7710/76 (1979).

⁶⁸ *De Jong, Baljet and Van den Brink v. The Netherlands* nr. 8805/79 8806/79 9242/81 (1984),

⁶⁹ *Huber v. Switzerland*, nr. 12794/87 (1990).

⁷⁰ Danelius, s. 129; *Wemhoff v. Germany*, nr. 2122/64 (1968).

⁷¹ *B. v. Austria*, nr. 11968/86 (1990).

⁷² *Stögmüller v. Austria*, nr. 1602/62 (1969).

⁷³ *Rokhlina v. Russia*, nr. 54071/00 (2005).

Flyktfara är ett av de skäl som kan rättfärdiga en häktning under en längre tid. Viktigt att påpeka är att risken för att den misstänkte avviker anses minska successivt ju längre häktningen pågår, då tiden normalt räknas av på ett senare straff.⁷⁴ En häktning grundad på flyktfara får inte heller pågå längre än att den häktades närvaro lika väl kan garanteras med borgen eller reseförbud.⁷⁵ Garantierna ska också grundas på den misstänktes egna förutsättningar, såtillvida att de faktiskt är möjliga för den häktade att uppfylla, snarare än den skada som orsakats av brottet.⁷⁶

Hot mot allmän ordning har vid grövre brott tillåtits som skäl för häktning i fallet *Letellier v. France*, men Europadomstolen betonade att det måste finnas fakta som stödjer hotets fortsatta existens så länge häktningen pågår.⁷⁷ Noteras bör även att domstolen i fallet *Labita v. Italy* accepterade att kollusionsfara kunde vara ett skäl för fortsatt häktning.⁷⁸

För att häktningen ska vara skälig krävs också att myndigheterna visat tillräcklig skyndsamhet i utredningen. Enligt Van Dijk m.fl. bedöms detta främst efter hur komplex utredningen varit och om myndigheter eller den häktade bidragit till att processen försenats.⁷⁹ Den häktade anses av domstolen ha rätt att få sitt fall prioriterat, men praxis har visat att myndigheterna fortfarande har rätt att ta den tid som skäligen krävs för att utreda fallet även när det är komplicerat och tidskrävande.⁸⁰ En myndighet som i onödan försenar processen kan alltså inte räkna med att kunna hålla en misstänkt häktad under obegränsad tid. På samma sätt får en häktad som orsakar förseningar i utredningen räkna med att häktningstiden förlängs. Slutligen har Europadomstolen bedömt att häktningstider som överstiger det straff som kan bli aktuellt är oskäligen och strider mot konventionen.⁸¹

⁷⁴ Danelius s. 116; *Wemhoff v. Germany*.

⁷⁵ *Neumeister v. Austria*, nr. 1936/63 (1968); *Stögmüller v. Austria*, nr. 1602/62 (1969).

⁷⁶ *Neumeister v. Austria*, nr. 1936/63 (1968).

⁷⁷ *Letellier v. France*, nr. 12369/86 (1991).

⁷⁸ *Labita v. Italy*, nr. 26772/95 (2000).

⁷⁹ Van Dijk m.fl. s. 496.

⁸⁰ *Wemhoff v. Germany* (2122/64) (1968).

⁸¹ *Goral v. Poland*, nr. 38654/97 (2003).

3.4 Art. 5.4

EKMR Art. 5.4 skyddar den frihetsberövades rätt att få lagligheten i frihetsberövandet skyndsamt prövat av domstol. Regeln är kopplad till alla de typfall som räknas upp i art 5.1, men den följande framställningen berör endast de aspekter som är relevanta för art 5.1c.

Skyndsamhetskravets gränser varierar med omständigheterna i det enskilda fallet, men den tillåtna tidsrymden är i vart fall snävare i fall enligt art. 5.1c än vid andra frihetsberövanden.⁸² Med utgångspunkt i praxis är det tydligt att 44 timmar utan en inledande prövning accepteras, medan perioder om sex dagar och uppåt generellt inte är acceptabla enligt konventionen.⁸³ Brott mot art 5.4 föreligger dock inte om dröjsmål i prövningen orsakats av den sökandes eget agerande.⁸⁴ Att prövningen dröjer på grund av myndigheternas hantering eller hög arbetsbelastning har inte godkänts av Europadomstolen i fallet *Bezicheri v. Italy*, där också rätten att få beslutet omprövat kontinuerligt inom ett skäligt tidsintervall fastslogs.⁸⁵

⁸² Danelius, s. 141.

⁸³ *Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom*, nr 12244/86; 12245/86; 12383/86 (1990); *De Jong, Baljet and Van den Brink v. The Netherlands* nr. 8805/79 8806/79 9242/81 (1984).

⁸⁴ *Kolompar v. Belgium* nr. 11613/85 (1992).

⁸⁵ *Bezicheri v. Italy* nr. 11400/85 (1989).

4 Europadomstolens praxis

Alla fall som nämns i uppsatsen är av betydelse för tolkningen och förståelsen av Europakonventionen, men i detta kapitel kommer ett fåtal av de viktigare fallen lyftas fram.

4.1 *Ciulla v. Italy*

En italiensk medborgare, Ciulla, som dömts för narkotikabrott placerades i oktober 1983 i husarrest enligt en nationell lag som tillät preventivt frihetsberövande av personer med kopplingar till maffian. Italien menade att Ciullas husarrest grundade sig i samöre med maffian, vilket i sig var ett brott och att husarresten därmed var legitim. Frågan i Europadomstolen var om häktningen tilläts enligt art. 5.1c. Domstolen påpekade att syftet med art 5.1c var att tillåta frihetsberövande i samband med straffprocesser. Den aktuella lagen ansågs av domstolen ha andra syften än normala straffprocessuella regler då den grundades på rena misstankar snarare än bevis och alltså inte kunde hänföras till straffprocessen, vilket innebar att den var otillåten.⁸⁶

4.2 *Jėčius v. Lithuania*

Den litauiske medborgaren Jėčius, som hade varit misstänkt i en sedermera nedlagd mordutredning, häktades i preventivt syfte mellan februari och mars 1996. Vid tillfället var Jėčius inte misstänkt för något brott, vilket enligt Europadomstolen innebar ett brott mot art 5.1c då rent preventiva häktningar inte kunde tillåtas enligt konventionen.⁸⁷

Likt fallet *Ciulla* behandlar fallet *Jėčius* häktning på preventiva grunder, utan brottsmisstanke som grund för beslutet. Fallen gör klart att en häktning

⁸⁶ *Ciulla v. Italy*, nr. 11152/84 (1989).

⁸⁷ *Jėčius v. Lithuania*, nr. 34578/97 (2000).

på preventiva grunder åtminstone måste vara en del av ett straffprocessuellt förfarande, vilket torde kräva att det finns en brottsmisstanke grundad i bevis mot den häktade.

4.3 Brogan and others v. The United Kingdom

Fallet *Brogan and others v. The United Kingdom* rörde fyra nordirländska personer som arresterats av brittiska myndigheter vid olika tillfällen under 1984 och därefter varit frihetsberövade under fyra till sex dagar. Alla fyra förhöordes första dagen i arrest om inblandning i terrorattentat utförda av IRA varefter de hölls frihetsberövade i upp till sex dagar utan domstolsprövning.

Frågan blev om de sökande enligt art 5.1c hade varit misstänkta för ett visst brott och ett syfte funnits att ställa dem inför rättegång, samt om frihetsberövandet varat längre än tillåtet enligt art 5.3. I första frågan ansåg Europadomstolen att det brott de arresterats för, terrorism, var tillräckligt specificerat trots att det vid arresteringstillfället rörde sig om generella misstankar som ej kopplats till specifika händelser. Då de följande förhören hade rört medlemskap i specifika organisationer och delaktighet i specifika dåd menade domstolen att Storbritannien ej brutit mot art 5.1c. Vidare ansåg domstolen det inte nödvändigt att polisen vid gripande skulle ha tillräckliga bevis för häktning, då syftet med artikeln skulle åtskiljas från uppfyllandet så länge det kan antas att de sökande hade åtalats om tillräckliga bevis framkommit.

Vad gällde art 5.3 uttalade domstolen att rekvisitet *utan dröjsmål* ska tolkas i ljuset av syftet med art. 5, att skydda individen från godtyckliga intrång begångna av staten. I enlighet med syftet fann domstolen att de fyra

frihetsberövanden som skett hade pågått för länge för att anses ha skett utan dröjsmål och stred därmed mot art 5.3.⁸⁸

4.4 Rokhlina v. Russia

En rysk kvinna, Rokhlina, häktades misstänkt för att ha mördat sin make. I enlighet med rysk lag skedde häktningen, med hänsyn till brottets grovhet, på obligatorisk basis och utan hänsyn till om skäl för häktning annars förelåg. Rokhlina fick därmed bördan att visa att varken flyktfara, recidivfara eller kollusionsfara förelåg, vilket innebar att häktningen förlängdes tills gränsen på 18 månader uppnåddes. Europadomstolen uttalade i fallet att obligatorisk häktning är oförenligt med art 5.3, då konventionen kräver att varje enskild häktning kan motiveras med skäl som överväger intresset av att skydda individens personliga frihet.⁸⁹

4.5 Wemhoff v. Germany

Den tyska medborgaren Wemhoff arresterades och häktades sedan i november 1961, misstänkt för bedrägeri. Häktningen motiverades med att både kollusionsfara och flyktfara ansågs sannolikt, flyktfaran främst p.g.a. att ett eventuellt straff väntades bli högt. I april 1965 dömdes Wemhoff, varefter han kvarblev i häktet i väntan på överklagande. Frågan blev i Europadomstolen om Wemhoff häktats längre tid än nödvändigt och hur häktningsperioden skulle mätas.

Angående tidsperioden som ska bedömas enligt art 5.3 konstaterade domstolen att den sträcker sig från dagen för frihetsberövandet till domen i första instans, en lösning som stämde bättre med den franska versionen av konventionstexten än att räkna tiden fram till rättegången påbörjas. Vidare uttalade domstolen att flyktfaran normalt sett minskar ju längre häktningen

⁸⁸ *Brogan and others v. The United Kingdom*, nr. 11209/84, 11234/84, 11266/84, 11386/85 (1988).

⁸⁹ *Rokhlina v. Russia*.nr. 54071/00 (2005).

pågår i och med att häktetiden räknas av mot straffet. Domstolen betonade särskilt för de fall där flyktfara är den enda häktesgrunden att den häktade måste frigges om det kan ske mot borgen eller liknande garantier. Den långa häktningstiden ansågs dock berättigad, då utredningen var komplicerad och krävde många tidskrävande moment som inte kunde påverkas.⁹⁰

Av fallet framgår tydligt att en häktning grundad på flyktfara inte kan pågå oändligt, utan gränsen går vid den tidpunkt där den häktade kan anses ha ett intresse av att kvarbli för lagföring då en väsentlig del av ett eventuellt straff redan är avtjänat. Fallet klargjorde också att enbart en utredning inte kan orsaka att en häktningstid anses oskälig lång, förutsatt att den fortlöper i rimlig takt.

⁹⁰ *Wemhoff v. Germany*, nr. 2122/64 (1968).

5 Analys

För att uppnå syftet med uppsatsen ställde jag i inledningen upp tre frågeställningar att besvara, varav två hittills har behandlats utförligt i avhandlingen. Jag kommer trots det att kortfattat upprepa vad som konstaterats i framställningen ovan innan uppsatsens övergripande frågeställning besvaras. Frågorna kommer att besvaras i turordning och lyder som följer:

- Hur ser rättsläget ut i Sverige vad gäller möjligheterna att hålla en misstänkt häktad innan rättegång?
- Vilka rättigheter tillkommer häktade personer enligt Europakonventionens regler och vad är tillåten häktningstid innan rättegång?
- Kan de nuvarande svenska häktningsreglerna anses strida mot Europakonventionen?

5.1 Rättsläget i Sverige

Det svenska häktningssystemet utgår från RB 24 kap, där fyra häktningmöjligheter stadgas. Huvudregeln kräver att risk för någon av de häktningsgrunderna flyktfara, kollusionsfara eller recidivfara föreligger samt minst ett års fängelse i brottets straffskala. Riskkravet är som tidigare anfört lågt ställt.

Den obligatoriska regeln i RB 24 kap. 1 § 2 st. är som visat i 2.1.2 omstridd inom doktrinen. Både Melander och Bylund har anfört att de skäl som ligger till grund för bestämmelsen går i strid med häktningssystemets syfte, att lagföra den misstänkte och hindra denne från att försvåra utredningen. Genom en högt placerad och omvänd bevisbörda lämnar regeln endast små möjligheter för den misstänkte att undslippa häktning. Med hänsyn till det lågt placerade beviskravet *risk* i RB 24 kap. 1 § 1 st., den s.k. huvudregeln, tyder mycket på att majoriteten av de som häktas enligt den obligatoriska

regeln lika väl skulle kunna häktas enligt huvudregeln, då flyktfara enligt förarbetena närmast presumeras vid de grövre brotten.

Som jag tidigare nämnt i 2.2 krävs domstolsbeslut för häktning efter de första dagarnas frihetsberövande, varefter omprövning av häktningen måste ske som högst var fjortonde dag. Även om en undantagsregel finns är dess tillämpningsområde enligt praxis mycket snävt och bör inte orsaka några problem. Om någon av de tidsfrister som angetts i 2.2 löper ut utan förlängning måste den häktade som regel frisläppas.

5.2 Rättigheter enligt Europakonventionen

Europakonventionens skydd för den personliga friheten i häktningsfall utgår från EKMR art. 5.1c, som begränsar tillåtna häktningar till grunderna skäligen misstänkt för brott, recidivfara och flyktfara. Europadomstolen har dock funnit att även kollusionsfara kan vara en acceptabel grund i tillämpningen av art. 5.3.

Såvitt gäller häktningsgrunden recidivfara, och det inslag av prevention den medför, är praxis som visat i 3.1 inte helt klar. Danelius förespråkar den restriktiva tolkning som framförs i bl.a. fallet *Ciulla* med krav på väl specificerade brott inom ett straffprocessuellt förfarande. Macken föredrar istället en vidsträckt tolkning med utgångspunkt bl.a. i fallet *Brogan* och texttolkning. Med hänsyn till att fallet *Jėčius* bekräftar Danelius ståndpunkt och är flertalet år yngre än *Brogan* verkar den restriktiva tolkningen som ett val som ligger närmare syftet med art. 5, att skydda individens personliga frihet.

Skälig misstanke har av Europadomstolen bedömts som ett tillräckligt skäl för en häktning i åtminstone ett inledande skeende, förutsatt att misstanken är grundad i bevis som kan övertyga en oberoende observatör.

5.3 Det svenska systemets förenlighet med Europakonventionen

Slutligen ska jag nu försöka besvara min övergripande frågeställning. Kan de nuvarande svenska häktningsreglerna anses strida mot Europakonventionen?

I det stora hela tycks det svenska häktningssystemet vara välanpassat till Europakonventionen. De tidsgränser som gäller för häktningsprocessens olika delar är väl avvägda mot Europadomstolens praxis och bör säkerställa att det processuella förfarandet är förenligt med EKMR art 5.3. Bristen på en bestämd maximal häktningstid i svensk rätt är i min mening inte något problem, då abnormt långa utredningstider enbart bör uppstå i komplicerade fall. Europadomstolen har för dessa fall uttryckligen påpekat i fallet *Wemhoff* att en utredning har rätt att ta den tid som skäligen krävs.

Det beviskrav som främst tillämpas i svensk rätt för häktning, *på sannolika skäl misstänkt*, är högre än *skäligen misstänkt*, det beviskrav som tillämpas i EKMR art. 5. Sveriges reglering kan knappast anses annat än förenlig med konventionen i det avseendet. Nämnas bör också att Sverige, till skillnad från Europakonventionen, inte tillåter häktning endast baserat på brottsmisstanke. Som tidigare anförts är inskränkningarna i individens personliga frihet att betrakta som undantag som ska tolkas restriktivt.

Vad som kan anmärkas är att Sverige tillämpar en något vidsträckt tolkning av recidivfara som Europadomstolen kan anses ha underkänt.

Europadomstolen kräver, som nämnts i 4.4, att ett specifikt brott kan utpekats för att en häktning ska tillåtas på nämnda grund. De svenska reglerna som redovisats i 2.1 är mindre restriktiva och tillåter bedömningar grundade bl.a. på den misstänktes tidigare brottsregister och med generella bedömningar om vilka brott den misstänkte kan antas begå, vilket bevisligen inneburit att recidivfara blivit den enskilt mest använda häktningsgrunden.

Om detta skulle visa sig förenligt med art 5.1c vid en prövning i Europadomstolen är, i min mening, osäkert. Den häktade måste visserligen enligt svensk rätt vara misstänkt på sannolika skäl, vilket skulle räcka för en häktning på kort sikt enligt art 5.1c. Det kräver dock ett lagstöd som inte finns i svensk rätt, då häktningsreglerna huvudsakligen kräver att någon av de i 2.1.5 nämnda grunderna föreligger.

Den s.k. obligatoriska regeln i RB 24 kap. 1 § 2 st. är som visat inte obligatorisk i utförandet, men den anlägger en stark presumtion till den misstänktes nackdel. I fallet *Rokhlina* bedömdes obligatorisk häktning som oförenligt med konventionen och det är i min mening tveksamt om den svenska regeln är tillräckligt begränsad för att anses tillåten. Den starka presumtionen är som visat i 2.1.2 svår att motbevisa, vilket beroende på tillämpningen i domstolarna skulle kunna föranleda att Europadomstolen betraktar regeln som praktiskt taget obligatorisk och underkänner den. Regeln verkar främst fylla ett byråkratiskt och delvis populistiskt syfte genom att förenkla häktandet av de som misstänks för grova brott, varför jag anser att regeln bör avskaffas. Detta skulle dels trygga det svenska häktssystemet från en tveksam mekanism och dels bidra till att motverka häktningar i fall där den misstänkte inte klarar att uppfylla sin bevisbörda trots att egentliga skäl för häktning saknas.

Slutligen kan jag alltså konstatera att Sverige i stort uppfyller de krav som EKMR art 5 ställer på häktningsreglerna. Reglerna för domstolsprövningen är fullt tillräckliga och tillfredställer alla de tidsgränser som ställts upp i Europadomstolens praxis. De tveksamheter som finns rör alla själva grunderna och förutsättningarna för häktning med den obligatoriska häktningen som paradexempel.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Bylund, Torleif, *Tvångsmedel I – personella tvångsmedel i straffprocessen*, Uppsala, Iustus förlag, 1993.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna* Stockholm, Norstedts juridik, 2012.

Ekelöf, Per Olof, Bylund, Torleif & Edelstam, Henrik, *Rättegång – tredje häftet*, Stockholm, Norstedts Juridik, 2006.

Lindberg, Gunnel, *Straffprocessuella tvångsmedel*, Stockholm, Karnov Group, 2012.

Van Dijk, Pieter, van Hoof, Fried, van Rijn, Arjen & Leo Zwaak, *Theory and Practice of the European Convention of Human Rights*, Antwerpen, Intersentia, 2006.

White, Robin C A & Ovey, Clare, *Jacobs, White & Ovey: The European Convention on Human Rights* Oxford, Oxford University Press, 2010.

Tidskrifter

Macken, Claire, "Preventive detention and the right to personal liberty and security under Article 5 ECHR". I: *The International Journal of Human Rights*, Vol. 10, No. 3, September 2006.

Melander, Göran, "Obligatorisk häktning och mänskliga rättigheter", I: *Förvaltningsrättslig tidskrift*, häfte 1-3, 1992.

Offentligt tryck

Proposition 1986/87:112 om anhållande och häktning, m.m.

Proposition 1988/89:124 om vissa tvångsmedelsfrågor.

SÖ 1952:35, konventionen den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Åklagarmyndigheten rapport, *Häktningstider och restriktioner*, januari 2014.

Internationellt

CPT/Inf (2009) 34, *Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 9 to 18 June 2009.*

Elektroniska källor

Cantwell, Oisin, *Svensk tortyr måste hållas under uppsikt*, Aftonbladet, 2012-02-03,

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/oisincantwell/article18288409.ab>, hämtad 2014-05-25.

Cantwell, Oisin, *Häktad – i snart fyra år*, Aftonbladet, 2014-01-21,

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/oisincantwell/article18212367.ab>, hämtad 2014-05-25.

Rättsfallsförteckning

Högsta Domstolen

NJA 1985 s. 868

NJA 1997 s. 368

Myndighetsbeslut

JO 1999/00, diariennr. 2005-1996 och 2510-1996

JO 1996/97, diariennr. 1813-1994 m.fl., 2931-1994, 4360-1995

Europadomstolen

B. v. Austria, nr. 11968/86 (1990)

Baranowski v. Poland, nr. 28358/95 (2000)

Bezicheri v. Italy nr. 11400/85 (1989)

Brogan and others v. The United Kingdom, nr. 11209/84, 11234/84, 11266/84, 11386/85 (1988)

Çelik and İmret v. Turkey, nr. 44093/98 (2000)

Ciulla v. Italy, nr. 11152/84 (1989)

De Jong, Baljet and Van den Brink v. The Netherlands nr. 8805/79, 8806/79, 9242/81 (1984)

Erdagöz v. Turkey, nr. 21890/93 (1997)

Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom, nr 12244/86, 12245/86, 12383/86 (1990)

Goral v. Poland, nr. 38654/97 (2003)

Huber v. Switzerland, nr. 12794/87 (1990)

Jėčius v. Lithuania, nr. 34578/97 (2000)

Kolompar v. Belgium nr. 11613/85 (1992)

Labita v. Italy, nr. 26772/95 (2000)

Lawless v. Ireland, nr. 332/57 (1961)

Letellier v. France, nr. 12369/86 (1991)

Neumeister v. Austria, nr. 1936/63 (1968)

O'Hara v. The United Kingdom, nr. 37555/97 (2001)
R.L. and M.-J.D. v France, nr. 44568/98 (2004)
Riera Blume and others v. Spain, nr. 37680/97 (1999)
Rokhlina v. Russia.nr. 54071/00 (2005)
Schiesser v. Switzerland, nr. 7710/76 (1979)
Stögmüller v. Austria, nr. 1602/62 (1969)
Wemhoff v. Germany, nr. 2122/64 (1968)